

Etmopterus spinax

Blåkäxa

NE NA LC DD NT **VU** EN CR RE

Sårbar (VU)
A2bd

Klass: Chondrichthyes (broskfiskar), **Ordning:** Squaliformes (pigghajartade hajar), **Familj:** Etmopteridae (lanternhajar), **Släkte:** *Etmopterus*, **Art:** *Etmopterus spinax* - blåkäxa (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Sorthaj*, *svarthå*, *Schwarzer Dornhai*, *Velvet Belly*, *Squalus spinax* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Sveriges och Europas minsta hajart. Den blir som regel mindre än en halvmeter lång och är brunaktig med gröna ögon och mörk buk med lysorgan.

Totallängd 60 cm, vanligen mindre än 45 cm. En liten, långsträckt haj med små, korta fenor. Nosen är bred och tvär men ser spetsig ut i profil. Ögonen är stora och har grön pupill. Gälspringorna är små och jämnstora med spruthålet. Munnen är bred och rak, och det finns tydliga läppfårar intill mungiporna. Tänderna är markant olika i över- och underkäken. I överkäken är de upprättstående med smal spets och smala sidospetsar. I underkäken är de däremot stora, breda och överlappande med ett slätt, rundat blad och med spetsen riktad åt sidan. Fenorna är korta och smala. Båda rygghenorna har en kraftig tagg vid basens framkant. Den bakre rygghenan är tydligt större än den främre. Analfena saknas. Brösthena är små, ungefär jämnstora med främre rygghenan. Stjärtfena är kort, med kort undre lob och tvär avslutning. Hudtänderna är små, och längs kroppssidorna har de långa, böjda kronor. Ryggen och kroppssidorna skimrar i brunt och - i viss belysning - violett, medan undersidan är markant mörkare, gråsvart eller svart. Över större delen av buken sitter också mycket små och mycket talrika lysorgan.

Utbredning och status

I Sverige finns blåkäxa huvudsakligen i de djupare delarna av Skagerrak, där den kan påträffas längs Bohuskusten söderut till Gullmarsfjorden. Arten finns även längs norska kusten, och från Island förekommer den söderut till Västafrikas kust samt i hela Medelhavet.

Ekologi

Blåkäxa är en marin art som uppehåller sig på eller över mjukbotten på ett djup av 70 till 2 490 meter (vanligen 200-500 m). Artens biologi är ofullständigt känd. Förmodligen lever den i grupper eller stim åtminstone tidvis, eftersom man ofta fångar många individer i samma tråldrag. Blåkäxa är den enda svenska broskfisk som har lysorgan. Speciella ljusceller kan alstra ljus som fungerar som motbelysning, vilket tjänar som kamouflage och skydd mot rovfiskar. Dessutom använder blåkäxa förmodligen ljuspulser för att kommunicera.

Födan består av kräftdjur, mindre fiskar, bläckfiskar och andra blötdjur samt maskar. Arten är vivipar och blir könsmogen vid en längd av 33-36 cm. Ungarna är mellan 12 och 14 cm långa vid födseln, och antalet per kull varierar från 6 till 20. Havstulpanen *Anelasma squalicola* (ett kräftdjur) kan sätta sig fast på blåkäxan, vanligen parvis vid främre rygghentaggen.

Hot

Som alla broskfiskar är denna art känslig för överfiske. Blåkäxan hör till de arter som fångats i ökande omfattning under senare år, mycket beroende på att djuphavstrålningen har ökat. I Sverige fångas den främst som bifångst vid trålning efter räka, men landas troligtvis inte. Blåkäxan används främst för fiskmjölsproduktion, men den kan även torkas och saltas för mänsklig konsumtion. Förr användes oljan från levern inom folkmedicinen och som smörjmedel.

Åtgärder

Eftersom blåkäxan lever på stora djup fångas den ofta som bifångst vid trålning efter räka, som den även lever av. Då ett tråldrag kan vara upp till 12 timmar är risken mycket stor för skador. Eftersom hajar saknar revben är de extra känsliga för klämskador. Fångade, levande exemplar bör återutsättas, men det är oklart huruvida dessa överlever. EU reglerar fångsten av blåkäxan tillsammans med andra djuphavshajar genom en total tillåten fångst, TAC. Fiskeriverket kommer att ta fram förvaltningsplaner för hotade arter vilket även inkluderar blåkäxa.

Övrigt

Namngivning: *Etmopterus spinax* (Linnaeus, 1758). Originalbeskrivning: *Squalus spinax*. Systema Naturae, 10:e upplagan, 1: 233.

Etymologi: spinax (lat.) = taggig, efter en medeltida översättning av Aristoteles beskrivande namn akanthias (gr.) = taggig; spina (lat.) = tagg; suffixet -ax (lat.).

Uttal: [Etmópterus spínax]

Namn på andra språk Norska: Svarthå, blåmage, Danska: Sorthaj, Finska: Pikkuhai, Engelska: Velvet belly.

Litteratur

Curry-Lindahl, K. 1985. *Våra fiskar*. Norstedt & Söner, Stockholm.

Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Lansettfiskar-broskfiskar. Branchiostomatidae-Chondrichthyes. 2011. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Rey, J. & Gil de Sola, L. 2004. Distribution and Biology of the Blackmouth Catshark *Galeus melastomus* in the Alboran Sea (Southwestern Mediterranean). *e-Journal of Northwest Atlantic Fishery Science*, Volume 35, article 5.

Stenberg, C. 2002. En studie av situationen för hajar, rockor och havsmusfiskar ur ett svenskt perspektiv. Intern rapport Fiskeriverket.

Whitehead, P.J.P., Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (red.) 1989. Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean. Volume 1. Unesco.

<http://fishbase.org/search.cfm>

Författare

Sven O. Kullander & Bo Delling 2011 (Kännetecken, Ekologi och Utbredning). Charlott Stenberg 2005 (naturvårdsinformation).